

KERESZTES GYÖRGY NYÍRBÁTORI FAZEKASMASTER MUNKÁSSÁGA

A nyírbátori nép háztartásának cserépedénykészletét vizsgálva, mind a készlet minőségében, mind használatában egyforma edényeket használt a zsellér és középparaszt. Az edényféléket hasonló módon használta. Különbőség csak az edények mennyiségében volt. A közép- és módosabb paraszt házában természetesen nagyobb volt a szükséglet, és ennek a kielégítésére jobban megvolt az anyagi lehetőség, a szegényparaszt viszont csak a legnélkülözhetetlenebb cserépedényeket szerezte be.¹

A mult század 80-as éveiben a Nyírvíz csatornázása folytán, — mely *Nyírbátort* is nagymértékben érintette — jelentős területek váltak alkalmassá a szarvasmarha legeltetésére, tehát az állattartásra.² Ennek folytán a tejtermékek tárolásához és felhasználásához nagy mennyiségű edényfélére volt szükség. Így bizonyos edényfajták (különböző méretű csuprok, szilkék, tejforraló lábasok) nagymérvű vásárlása a paraszti gazdálkodás növekvő állattartásával szorosan összefüggött.³

Figyelmet érdemelnek azok a különbségek, melyek a summások, zsellérparasztok, a nincstelének és a földdel rendelkező középparaszt, vagy módosabb paraszt cserépedénykészletében, és ennek következtében némi használatában megmutatkoztak. A középparasztnál az együttélő nagycsaládnak, a gazdaságnak és az itt dolgozó napszámosoknak, esetleg cselédeknek jóval több használati cserépedényre volt szükségük, mint a zselléreknek, summásoknak, akik csak a nyári kommencióból, és a hozzákeresett napszámberéből tengették életüket. Minél nagyobb volt a föld és a családtagok száma, természetesen annál több cserépedény kellett egy háztartásban. A középparasztnál a nagycsalád később bomlott fel mint a zsellérparasztnál.⁴

Tehát a parasztházaknál előforduló kerámiakészlet mennyisége így egyes arányban volt a gazdasági helyzetével, az edények megbecsülése viszont sok esetben éppen fordított arányban volt vele. A *polgáriasodás*, azaz a hagyó-

¹ *Román J.*, Sárospataki kerámia. Bp. 1955. 36., Pócsiné 72 é. Zrínyi 18., Kovácsné 80 é. Söhördő 9., Vágóné 80 é. Söhördő 23., Kónyáné 74 é. Söhördő 12., Szilágyiné 72 é. Debreceni 36., Bécsiné 79 é. Iskola 54., Ponkháziné 83 é. Iskola 56. szíves közlése.

² *Imre J.*, A Nyírvíz Szabályozó Társulat története 1879–1929. Nyh. 1929. 3–10., 45–46., *MMOK*: Nyírbátor városképi és műemléki vizsgálata. 1951. 15. (kézirat-rotaprint).

³ *Román J.*, i. m. 35–36., *Morvai J.*, A cserépedény a mezőkövesdiek kultúrájában: NÉ. XXXVII (1955) 50–51., Vadonné 78 é. Árpád 49., Hadháziné 72 é. Szentvér 41., Madainé 70 é. Mártírok 71., Kondásné 65 év. Mártírok 82., Veresné 75 é. Mártírok 101., Kemecseiné 76 é. Mártírok 103., Súlyomné 73 é. Mártírok 113., Bákonyiné 90 é. Kisbogáti 21. szóbeli közlése.

⁴ *Luby M.*, A paraszt élet rendje. Bp. 1935. 24–65., *Kardos L.* Az Őrség népi táplálkozása Bp. 1943. 24–25., 258–266., *Morvai J.*, i. m. 60–61., Koleszárné 71 é. Szentvér 14., Vadonné 82 é. Szentvér 71., Molnárné 72 é. Szentvér 45., Baracsiné 67 é. Szentvér 113., Tallódi E. 77 é. Szentvér 83. szóbeli közlése.

mányos életforma tartozékainak felszámolása, a módosabb, tehetősebb paraszti rétegben indult el, a zsellér parasztság jóformán sokáig el sem jutott. Ennek folytán ami a közép, módosabb parasztságnál, az első világháború utáni időkre általában divatjamúltnak vélt, értéktelenné lett, azt a zsellérparaszt, (csekély számban ugyan) jórészt megőrizte az utóbbi időkgig. A néprajzi tárgyak gyűjtése során tapasztalható, hogy a középparaszt házában található cserépedény szép számmal következetesen a háztól, vagy a sérű padlásáról került le, addig a zsellérparasztól még ma is megtalálható a falon.⁵

A zsellérparaszt háztartásában a cserépedénykészletből hiányoztak nyilván a tejestálak, tejes-, tejeles-, és a vajtartó fazekak. A zsellérparaszt használati cserépedényei között szép számmal kis méretű edényt találunk: bögrét, csuprot, kisszilket, amikkel ki-kiszaladtak a piacra, vagy egy módosabb gazdához a kis űrméretű cserépedényeknek megfelelően: tejet, tejfelt, esetleg olajat beszerezni. Az egyéb típusba sorolható használati cserépedények közül sem volt neki annyi, mint a napszámos vagy cselédtartó gazdaembereknek. Így, sem butykosuk, az ebédet mezőre hordó ételesük, szilkeféléjük sem volt annyi.⁶

	zsellér	középparaszt
<i>Tálasedény:</i>	db.	db.
nagytál	1 – 2	4 – 6
tál	1	5 – 7
kistányér	2 – 3	8 – 10
tányér	15 – 20	25 – 30
<i>Sütő-főzőedények:</i>		
lábasserpenyő	1	3 – 4
lábass	2	4 – 5
fánksütő	1	1 – 2
szűrőtál	1	2 – 3
<i>Fazékfélék:</i>		
keskeny fenekű fazék	2 – 3	6 – 8
széles fenekű fazék	1 – 2	3 – 4
nagyfazék (lakodalmas)	(1)	3
<i>Tárolóedények:</i>		
szilke	2 – 3	8 – 10
kisszilke	2 – 3	10 – 12
(komaszilke)	1	1 – 2
(komacsésze)	(1)	1 – 2
füles köcsög	2 – 3	10 – 12

⁵ Luby M., i. m. 24 – 45., Kardos L., i. m. 24 – 25., Román J., i. m. 36., Kovácsné 73 é. Gyulaji 19., Helmeziné 66 é. Gyulaji 130., Ponkháziné 73 é. Hunyadi 83., Tallódiné 79 é. Hunyadi 98., Bihariné 75 é. Hunyadi 92., Tallódiné 67 é. Hunyadi 32., Báthoriné 70 é. Árpád 60. szóbeli közlése.

⁶ Morvay J., i. m. 60 – 61., Baracsiné 92 é. Árpád 62., Kónyané 66 é. Árpád 67., Makrainé. 79 é. Árpád 89., Bihariné 78 é. Árpád 99., Borsósné 80 é. Árpád szóbeli közlése.

kisköcsög	2-3	6-8
keskeny fenekű bögre		
széles fenekű bögre	8-10	15-20
hasas bögre		
homorú oldalú bögre		

Korsófélék:

a) *vizesedények:*

korsó kerek szájjal	(1)	1-(2)
korsó korsószájjal	1-2	4-6
korsó		
kiskorsó	1-2	2-4
széles szájú kanta	1	2-3
szűk szájú kanta	(1)	2-3

b) *borosedények:*

bokály		(2-3)
vizeskancsó	1	2-3
oldalt füles kancsó		
kulacs	1-2	2-3
pereckulacs		(1)

c) *pálinkásedények:*

butykoskorsó	1-2	2-3
kerek butella	1	2-3
hasáb alakú butella	1	2-3

Különféle edények és cseréptárgyak:

virágcserep és alja	4-10	10-20
itató	1-2	4-6
játékedény	2-4	6-10 ⁷
Hozzávetőlegesen:	50-100	és 150-250 db.

A népi kerámia és funkciója, felhasználása – csakúgy, mint a sütő-főző technika és a táplálkozás – nem egységes az egész magyar etnikum területén. A történeti és földrajzi tényezők, az egyes táji és etnikai csoportok kultúrája eltér egymástól. Vannak még hagyományos és polgárosult vagy hegyvidéki és alföldi falvak. Különbséget teszünk a jómódú, gazdag parasztvárosok és a szegény, inséges paraszttelepülések, falvak között. Ennek folytán alig van olyan jelenség, néprajzi objektum, amely az egész ország területén azonos lenne.⁸

⁷ *Bátky – Györffy – Viskó*, A magyarság néprajza I. k. 1941–1943. 53–107.; *Kiss L.*, Vásárhelyi kistűkör. Bp. 1964. 381–386.; *Igaz M. – Kresz M.*, A népi cserépedények szakterminológiája: NE. 1965. 97–123., Vadonné 78 é. Árpád 49., Kónyáné 66 é. Árpád 67., Makrainé 79 é. Árpád 89., Hadháziné 72 é. Szentvér 41., Molnárné 72 é. Szentvér 45., Baracsiné 67 é. Szentvér 113., Tallódi E. 77 é. Szentvér 83., Bihariné 75 é. Hunyadi 92., Tallódiné 67 é. Hunyadi 32., Madainé 70 é. Mártírok 71., Kondásné 65 é. Mártírok 82., Sólomné 73 é. Mártírok 113., Bákonyiné 80 é. Kisbogát 21., Pócsiné 72 é. Zrínyi 18., Kovácsné 80 é. Sőhordó 9., Kónyáné 74 é. Sőhordó 12., Bécsiné 79 é. Iskola 54., Szilágyiné 72 é. Debreceni 36. szóbeli közlése.

⁸ *Morvay J.*, Népi táplálkozás: Ethn. Adattár VI. (1962) 71.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy minden társadalmi változás, fejlődés, a képességek felhalmozódásának folyamata, magával hozza a néprajzi jelenségek átalakulását, változását is.⁹

Nyírbátor lakosságának kerámia szükségletét több fazekasközpont elégitette ki. Ezeknek a központoknak a vásárkörzete több irányban, jelentős területeket jelentett, amelyeket a maguk sajátos árukészleteivel, — sokszor a lakosság igényéhez igazodva — évtizedeken keresztül láttak el.

Az országos szükségletet a különböző gócpontok régi keletű munkamegosztás, szakosodás szerint elégitették ki, az agyagipar egyes központjainak a mesterség egyes ágainak sajátos „profilba”, az alapvetően az anyag minősége határozta meg, és az edényféleségek aránya a termelés egészében számszerű pontossággal megállapítható. Éppen az anyag minőségének sokfélesége okozta, hogy az egyes központok között nagy különbségek voltak, sokkal nagyobb különbségek mint más mesterségeknél, ahol nem volt lényeges eltérés a nyersanyag minősége között.

Természetesen a történeti hatásoknak is nagy szerepe volt az egyes központok jellegének kialakításában, egyes vidékeken talán honfoglaláskor előtti hagyományok élnek tovább, másutt Nyugat-Európa vérkeringésébe való középkori bekapcsolódás emléke maradt fent, az Alföldön a török hódoltság nyoma, Erdélyben a betelepült habánok hatása erősen rányomta bélyegét a fazekasságra.¹⁰ Egy-egy cserépedény vagy típus terjedését befolyásolta és befolyásolja a hasznosság felismerése is.¹¹ A gazdasági élet terén a munkaeszközök könnyebben terjednek, mint maguk a termelési formák. A természeti népek körében az utóbbiak átvételéhez már közvetlen népvándorlás vagy igen szoros és intenzív hatás szükséges. Viszont valamely munkaeszköz, viseletdarab, edény, ékszer stb. már a mindennapi kereskedelmi érintkezések nyomán terjedhet.¹²

A kultúrjavak áramlását, a kultúrák terjedését különböző okok idézhetik elő. Ezekre az etnológusok már több alkalommal rámutattak. Ezek közül a terjedés, a migráció okainak, a tanulmányomhoz a legekleatásabbat említeném meg: „Nem szükséges részletesebben kifejteni, hogy a kereskedelem különböző formái révén már a prehisztorikus idők óta szakadatlanul áramlanak a kultúrjavak egyik területéről a másikra, s a vásári tapasztalatok is egyik gócpontjai a műveltségi javak terjedésének.”¹³

A vásárkörzetek határai nem voltak merevek, az érintkező területek sokszor fedték egymást.¹⁴ Egy-egy falu edényei legtöbbször nemcsak egy, hanem több központból kerültek össze.¹⁵

⁹ Gunda B., Műveltségi áramlatok és társadalmi tényezők: Ethn. LXIX. (1958) 575.

¹⁰ Szilágyi Á. — Szilágyi S., Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon I. 1863. 293 — 296., Höllrögl J., Árpád-kori keramikánk, I — II: Arch. Ért. 44. 1930. 142 — 169. és 46. 1932 — 33. 85 — 93.; Szabó K., Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei Bp. 1938.; Ortutay Gy., A magyar népművészet I. Bp. 1941. 52.; Kresz M. Fazekas, kor-sós, tálas: Ethn. (1060) 298.

¹¹ Román J., i. m. 35 — 36.

¹² Gunda B., i. m. 568.

¹³ Gunda B., i. m. 574.

¹⁴ Entz G. — Szalontai B., Nyírbátor. Bp. 1959. (Műemlékeink) 7.; Kresz M., i. m. (1960) 33.

¹⁵ Morvay J., i. m. (1955) 49.; Kresz M. i. m. (1960) 331.

Nyírbátort érdeklő *kerámiaközpontok*: 1. *Hódmezővásárhely*, 2. *Gömör* (Rimaszombat), 3. *Sárospatak*, 4. *Mezőtúr*, 5. *Nagybánya*, 6. *Tunyogmatolcs* (Mátészalka), 7. *Rév*, 8. *Szeged*, 9. *Debrecen*, 10. *Zilah*.¹⁶

E téma tárgyalása során röviden említést kell tennem még az előző századok cseréptárgyaitól is, mivel Nyírbátor középkori kerámia-emlékeiről tudomást szerezhettünk az 1958–1961-ben történt tervásatás leletei folytán. A felszínre került cserépedények a várkastély (a gimnázium és környéke) XV. század végi és XVI. századi konyha felszereléseinek bizonyítékai.¹⁷ Ennek a fazekas emlékanyagának formakincsét zömmel a *budai*, műhelyközpontokból származott cserépedényekkel hasonlíthatjuk össze,¹⁸ mert a Báthori-család néhány tagja országos méltóságokat viselve, valamint a Hunyadi-családdal való közeli rokoni köteléke révén, közvetlen kapcsolat alakult ki a királyi udvarral, az ottani műhelyekkel,¹⁹ mely kapcsolat nemcsak művészeti, építészeti vonatkozásban, hanem a mindennapi háztartási kerámia eszközök elterjedésében is érezte hatását Nyírbátorban.²⁰

Nyírbátor XVIII. századi kerámiakészletéről, származásáról nincs tudomásunk.

A XIX. század második felétől az említett különböző kerámiaközpontok közül már ellátták a helyi szükségletet. A XIX. század vége felé különböző kerámiaközpontok, és az időközönként idevándorolt és megtelepedett egy-egy *fazekas* készítményeiből tevődött össze a nyírbátori nép cserépedény készlete. Az utóbbi tényező folytán kapott a nyírbátori fazekasság egy-egy új vonást és szint, mely differenciáltta tette a környező megyék, területek lakosságának cserépedény készletétől.

Nyírbátor sohasem volt népi kerámiaközpont, az itteni fazekas tevékenység másodlagos, sőt harmadlagos kisugárzásnak tekinthető. Mégis említésre méltó *Keresztes György* fazekassal kapcsolatos megemlékezés, mivel munkássága jelentős hatást gyakorolt a Nyírbátor-környéki kerámiaira.²¹ Egyrészt a Nyírbátorban készült edényfélék a századfordulótól kezdve a környéken erősen elterjedtek, másrészt a nyírbátori kerámiaanyag bizonyos izlésváltozást eredményezett.

Keresztes György életéről és működéséről keveset tudunk. Egy terménykereskedő és Kónya István nyírbátori gazdálkodó hívására az 1880-as évek végén költözött Nyírbátorba. A fazekas azelőtt Sárospatakon és közvetlen

¹⁶ Szalontai B. – Balogh I., 1961. Kiállítási forgatókönyv (kézirat) Báthori István Múzeum adattára, Nyírbátor.

¹⁷ Szabó K., Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei. Bp. 1938.

¹⁸ Holl I., A magyar középkori kerámia kutatásának problémái. Bp. 1963. 71., A nyírbátori várkastély tervásatásának dokumentációja. Báthori István Múzeum adattára, Nyírbátor.

¹⁹ Berzeviczy A., Beatrix királyné: Magyar Történelmi Életrajzok. XXIV. (1908) 409.; Entz G. – Szalontai B., i. m. 18.

²⁰ Holl I., i. m. 18., 40 – 53.

²¹ Szalontai B., 1961. Kiállítási forgatókönyv (kézirat). Báthori István Múzeum adattára; Erdész S., A megye néprajza: Szabolcs-Szatmári útikönyv. Nyíregyháza, 1965. 88.

környékén dolgozott. Az 1920-as évek elején hagyta el Nyírbátort, állítólag Amerikába vándorolt, a volt üzlettársa Kónya István után.²²

Keresztes György Nyírbátorban megtelepedve először az Iskola, majd a Bajcsy Zs., később kb. 4 évig a Hunyadi utcában működött, míg a továbbiakban a Szentvér utcai portán (ma 77 szám), illetőleg a Szálláskertekben az utcák végén, míg végül az Árpád utcában építette fel műhelyét.²³ Munkásságával, a formák és színek alkalmazásával eleinte csupán a sárospataki hagyományokat folytatta. Díszítésben csak a sárospataki ornamenteket, főleg Sárospatakra jellemző koszorúminkákat alkalmazott, formázásban pedig Sárospatak későbbi korszakában kialakított karimásajkú edény szájakat. Keresztes György fazekas évek multán a sárospataki virágkoszorúdíszítés mellett a pontozott díszítésű, a pontokkal telt mértani idomdíszeket (rombusz, ikerrombusz, söt spirál stb.) használt, a már itt talált nagybányai eredetű cserépedényeken, különösen a szilkéken lévő díszítő motívumok példájára.²⁴

Készítményein azonban erősen egyéni jegyek is felfedezhetők; különösen a karcolt díszítésben, virágzirom és a levélformák egyediségében. Gyakori motívumai voltak: a stilizált kerti és vadvirágokból összeállított csokor: sárga szegfű, (*Dianthus, caryophyllus*),²⁵ tulipán (*Tulipa Gesneriana*),²⁶ szívvirág (*Dicentra spectabilis*),²⁷ rozmaring (*Rosmarinus officinalis*),²⁸ kerti, illetve búzavirág (*Centaurea Cyanus*),²⁹ bakszakáll (*Tropopogon orientalis*),³⁰ macskafarkú veronika (*Spicata*),³¹ selymes boglárka (*Ranunculus illyricus*),³² vadvirágokból összeállított ornamenteik. Tehát készítményein a helyi növények stilizált formáit alkalmazta, díszítő elemekként.³³ Ezért úgy véljük, joggal beszélhetünk egy új – Nyírbátorban kialakult – Keresztes-stílusról is.

A Keresztes-féle kerámiából jó néhány darabot sikerült begyűjteni, (Nyírbátor több utcájának házaiból) a nyírbátori múzeumba.

²² Vadonné 79 é. Árpád 47.; Hatvani Kónya I. 62 é. Árpád 36., Makrai S. 71 é. Árpád 34.; Elekné 70 é. Árpád 38.; Báthori P. 79 é. Árpád 44.; Bihari J. 77 é. Hunyadi 92.; Tóthné 81 é. Hunyadi 100.; Bukovenszkiné 72 é. Hunyadi 110.; Katonáné 78 é. Iskola 32.; Bécsiné 83 é. Iskola 54.; Kardos V. 75 é. Bajcsy 24 é.; Szabó P. 89 é. 104.; Gál J. 81 é. Szentvér 37.; Tallódi E. 77 é. Szentvér 83.; Veress P. 84 é. Szentvér 89.; Puskás L. 64 é. Árpád 31.; Baksa I. 73 é. Hunyadi 66. Oláhné 80 é. Hunyadi 33. szóbeli közlése.

²³ Bécsiné 83 é. Iskola 54.; Kardos V. 75 é. Bajcsy 24.; Szabó P. 89 é. Bajcsy 104.; Baksa I. 73 é. Hunyadi 66.; Tallódi E. 77 é. Szentvér 83.; Vadonné 79 é. Árpád 47.; Hatvani Kónya I. 62. é. Árpád 36.; Puskás L. 64 é. Árpád 31. szóbeli közlése.

²⁴ Kresz M. hívta fel rá a figyelmemet.

²⁵ Soó R. – *Jávorka S.*, A magyar növényvilág kézikönyve II. Bp. 1951. 755., 998., 1006.; *Jávorka S. – Csapody V.*, Erdők, mezők virágai. Bp. 1965. 19 b., 74., 140.; *Csapody V. – Priszter Sz.*, A magyar növénynevek szótára. Bp. 1966. 177.

²⁶ Soó R. – *Jávorka S.*, i. m. 855., -1058.

²⁷ Soó R. – *Jávorka S.*, i. m. 1061., 1068.; *Csapody V. – Priszter Sz.*, i. m. 182.

²⁸ Soó R. – *Jávorka S.*, i. m. 508 – 509.; *Csapody V. – Priszter Sz.*, m. 163.

²⁹ Soó R. – *Jávorka S.*, i. m. 707; *Jávorka S. – Csapody V.*, i. m. 167; *Csapody V. – Priszter Sz.*, i. m. 36 – 37.

³⁰ Soó R. – *Jávorka S.*, i. m. 716., 1054.; *Jávorka S. – Csapody V.*, i. m. 97., 138., 77 a t.; *Csapody V. – Priszter Sz.*, i. m. 26.

³¹ Soó R. – *Jávorka S.*, i. 557., 1039., 1040.; *Jávorka S. – Csapody V.*, i. m. 58 f., 120.; *Csapody V. – Priszter Sz.*, i. m. 122.

³² Soó R. – *Jávorka S.*, i. m. 220; *Jávorka S. – Csapody V.*, i. m. 97., képe 22 e t.; *Csapody V. – Priszter Sz.*, i. m. 31.

³³ Szalontai B., Nyírbátor barokk emlékei. Nyírbátor, 1957.8.

Az idősebb adatközlők középmagas termetű, csorgó bajuszú, szőkehajú, vereses és szeplősképű, vékony embernek írják le Kereszttest, hozzáteszik azt is, hogy bőbeszédű volt. 1912-ben vette meg végül is az Árpád utca 36 szám alatti házat.³⁴ A hátsó házban műhelyt alakított ki, a mögötte álló kamrában pedig raktárt rendezett be. A fazekas elsősorban a helyi szükséglet kielégítésére dolgozott, de cseréparu készletéből jutott olykor a vásárookra is a környező községek ellátására.³⁵

Keresztes készítette cserépedényfélék:

Tálasedény (tál, tányér, kistányér),

Sütő-főzbedények (lábas, fánksütő, szűrőtál).

Fazékfélék (keskeny fenekű fazék).

Tárolóedények (szilke, kisszilke, füles köcsög, kisköcsög, keskeny fenekű bögre, hasas bögre).

Korsófélék:

Vizesedények (korsó kerek szájjal, kiskorsó, széles szájú kanta),

borosedények (vizeskancsó, kulacs),

pálinkásedények (butykoskorsó).

Különféle edények és cseréptárgyak (virágcserep és alja, itatói, játék-edények (kiscsupor, kiskorsó, kistányér, kislábas).³⁶

A nyírbátori kézművesek 1581-től — a múlt század 80-as éveikig — céhszerű keretekben működtek, (szabó, szűcs, takács, csizmadia, kovács, lakatos, asztalos, kerékgyártó, szíjgyártó, szappanos, — fazekas nem szerepel —).³⁷ 1910-ben, amikor is a népszámlálás már 7777 lelket talált Nyírbátorban, a hagyományos iparból élők szakmai megoszlása elég sokrétű volt:

Kovács	25 fő
Lakatos	26 fő
Fazekas	6 fő
Asztalos	55 fő
Tímár	2 fő
Takács	7 fő
Szabó	86 fő
Cipész és csizmadia	144 fő
Ács	43 fő ³⁸

³⁴ Vadonné 79 é. Árpád 47.; Hatvani Kónya I. 62 é. Árpád 36.; Makrai S. 71 é. Árpád 34.; Oláhné 80 é. Hunyadi 33.; Baksa I. 73 é. Hunyadi 66. szóbeli közlése.

³⁵ Hatvani Kónya I. 62 é. Árpád 36.; Puskás L. 64 é. Árpád 31.; Elekné 70 é. Árpád 38.; Báthori P. 79 é. Árpád 44. szóbeli közlése.

³⁶ Eddig ismert edénytípusai: *lábas* (66.6.2.), 63.188.5.1.), *szilke* (67.1.1., 63.72.1.), *kancsó* (66.4.1.), *kulacs* (57.42.1., 57.41.1., 63.19.1., 63.144.1., 67.2.1., 57.42.2.).

³⁷ Kiss E., Nyírbátori céhek életéből: A nyírbátori Báthori István Múzeum füzetei, 3, 1956. *Entz G. — Szalontai B.*, i. m. 12.15.

³⁸ Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 48. k. 1910. évi népszámlálás II. rész. Bp. 1913. 614 — 617.; *Bányász L.*, Nyírbátor története az 1919-es Tanácsköztársaság idején. 1960. (kézirat) Báthori István Múzeum adattára, Nyírbátor.

Ezek a kisiparosok érdekvédelmi testületen kívül dolgoztak, mert az ipartestületet több évtizedes szárnypróbálgatás után, csak 1926-ban tudták megalakítani, létrehozni.³⁹

A fentiekből következik, hogy Keresztes György fazekas 1910-ben több munkaerővel dolgozott. De tudomásunk van arról, hogy a későbbiek során néhány fazekas üzlettársa, különválva tőle, az Iskola utcában, egy új fazekas-műhelyt hozott létre.⁴⁰

Nyírbátorban több mint negyedszázadon át nem dolgozott fazekas, csak 1947–48 telén, amikor is Erdély legnevezetesebb fazekasközpontjából, Korondról származó fazekas Tófalvi Gergely kezdte el ismét forgatni a korongot. Mesterségét Korondon Balázs József műhelyében tanulta. Később dolgozott Mezőtúron Badár Balázsnál, majd Hózdmezővásárhelyen Major Imrénél. Tófalvi sok helyütt dolgozott, az egész országot bejárta. Ez az oka annak, hogy egyéni stílus kevésbé alakulhatott ki nála, illetőleg az általa követett stílus nem más, mint a fazekasközpontok stílusának keveredése.⁴¹

Évek múltán Tófalvi is megismerkedett a Keresztes készíttette cserépelemekkel, melyek közül néhányról szakmailag a következőképpen vélekedik:

„Most itt tartok a kezemben egy régi emléket, amit Keresztes György készített, egy cserépkulacs, 1906-ban készült. Ennek a készítése elsősorban gipszformába történik. Megvan a forma, amit gumival kapcsolnak össze, és feloldják a fáradt agyagot vékonyra, és úgy töltik bele a formába. Természetesen mikor a forma ezt magához szívta, a közepe üresen marad, akkor leveszük a gumikat a formáról és szépen kiemelünk abból egy kulacsot. Amire ragasztunk 4 szíjtartót, ugyanebbe lehet madzagot is húzni, — ha nincs szíj, — de szíjtartó a neve.

— Na kérem, erre négy kis lábat tesznek alá, mint ahogy most nevezik a szűrőtálra, amelyet szoktak csinálni. Erre négy lábat ragasztunk, azért hogy amikor letesszük az álljon meg egyenes színvonalba. Ennek a díszítése a következő:

— Karcolt munka, fele-fele pedig kézi festménymunka. Amit úgynevezünk, hogy zódkromoxid, és fehér-oxid. Ennek ez a neve. Az alapfestés, az meg pedig fekete. Ez borostyán, és fekete. Az alapja ennek teljesen szürke, szürke az alapmáza, de ebbe egy kis hiba előfordult, mikor ezt készítették, — a készítésén nem annyira fordul elő, mint a zománcozásnál. A zománcozás még helyes lett volna csak egy kicsit később adtak rá alapfestéket, azt amit úgy nevezünk, hogy fekete alapanyag, ez természetesen szürke, fémmáz nélkül. Ezt egy kicsit később adták rá, mert meg vót száradva és a mai napig, és kezdettől fogva is mindig némely helyen ledobja a fémmázat. Mert el volt hanyagolva az öntése. Hát ezen nem is kell csudálkoznunk ugye, mert Ke-Keresztes György valamikor régen születhetett, — 1906-ban készült, — hát akkor ő mennyivel született azelőtt. A festések kis író ecsettel készültek ezek, amivel most írunk betűket, ugyanavval készülnek ezek, — akkor is evvel készültek. — Ahol karcoltunk, természetesen, hogy nem festünk, tekin-

³⁹ *Entz G. — Szalontai B.*: i. m. 16.; *Feiszthammel J.*, A nyírbátori ipartestület rövid története. 1943. (Kézirat.) Báthori István Múzeum adattára, Nyírbátor.

⁴⁰ Vadonné 79 é. Árpád 47.; Bécsiné 83 é. Iskola u. 54., Baksa I. 73 é. Hunyadi 66.; Juhos Makrai A. 68 é. Árpád 59.; Oláh J. 80 é. Árpád 71.; Tallódi E. 77 é. Szentvér 83. szóbeli közlése.

⁴¹ Tófalvi Gergely fazekas elbeszélése alapján.

tettel arra, hogy itt ahol kiharcoljuk, ugyis belekarcolunk a rendes alapanyagba. És ez megmarad egész sárgára. Ezt karcolónak nevezzük, ugyanolyan esetben van, mint az íróecset. Avval azt belefoglalják természetesen kifenik élesre, és belefoglalják egy nyélbe, és avval szépen ahogy karcolják úgy lehet karcolni, mint ahogy festeni. Ennek fele karcolt és fele festett. — Krómzölddel, és oxidfehérrel. Ennek ez a díszítése.

— Ezt láttam Mezőtúron és Hódmezővásárhelyen. Ezt a fajtát láttam, csak az természetesen módosítva vót, mint emez, tulipán. Ezek csak akkor még nem tudták kihozni annyira a tulipánt, mint ahogy máma, hogy ki tudják hozni. (De még sokkal jobb vóna, ha tele volna borral, osztán szíj rajta, osztán a hátamra akasztanám.)

Ezt a legnagyobb részben Hódmezővásárhelyen csinálják. Ez vásárhelyi minta, mégpedig ezt legtöbbet Somogyi Imrénél festik és Láz Jánosnál. Már jártam ott már náluk és láttam ott ezt a festést. Ez ugyan oxidpiros, oxidzöld, króm ebbe nincs is. — Ezt általában legtöbb helyen csinálják. Mert így néz ki egy búzavirág is, de inkább hasonlít a kéknefejejcshez. Ez aztán lehet minden színbe, amilyen színben akarják.

— A másik cserépkulacs piros. Ezt inkább valamikor hajnalpirosnak neveztük. Míg világába vót, csak ugye meg van kopva, hát inkább csak pirosnak mondhatjuk. Hát díszítve ugyan csak zölddel van, meg fehérrel. Ezen karcolt munka nincs. Az ódalai karcolt, ezzel kötjük át a virágnak a tövit. Ahol kinő egy virág a fű között és mellette vagy levél valami fűszál, vagy rá van kapaszkodva. Tulipánnak is van, mikor hasad ki az a virága. Hát ez még szirma. Ez még most bomlik ki. Stilizált tulipánt lesz. Ennél meg már itt szegfű minta. Ez a szegfű rendbe van — de az se egész szegfű, én nem tudom, hogy itt hogy nevezik — ezt a virágot nálunk úgynevezik, hogy kádárvirág. — Ez nefelejcs. — Ez is inkább kádárvirágnak néz ki. Ez eredeti szegfű vóna, de ez is kádárvirágnak néz ki. A középső felső minta is szegfű, szárán levelek vannak. Itt lent meg az összekötő van, és még több helyen, aztán nem sikerült neki karcolni, áthuzogatta. Itt másként kellett volna áthúzni, többi rendesen van húzva. Ez itt füvet jelképez, ennél is felismerem Keresztes György kezemunkáját. Látok itt még másfajta virágot is, hajnalpiros színe vót, a kopás miatt fakult.⁴²

Keresztes György mind ez ideig a magyar néprajzi kerámia kutatás előtt teljesen ismeretlen fazekas volt, mert még az utóbbi évtizedekben is, a kerámiai kutatás, elsősorban a díszes, — a jelentősebb művészi értéket képviselő — kerámiákat készítő központok stílusának, díszítő rendszerének, technikájának tanulmányozását tartotta fő feladatának.⁴³ Ennek folytán, a kerámia-központoktól függetlenül az ország területén itt-ott működő, valamelyik község vagy falu egyikében-másikában meghúzódó, és a nehéz viszonyok között élő, küszködő fazekas felkutatása terén vajmi kevés eredmény születetett.⁴⁴ Ezeknek a fazekasoknak a tevékenysége másodlagos, sőt harmadlagos kisugárzásnak tekinthető, így a díszítő művészetüket különböző ötvözetű stílusjegyek jellemzik.⁴⁵ Egy-egy fazekas kiszakadt valamelyik nagyobb

⁴² Tófalvi G. magnetofonra mondott elbeszélése alapján.

⁴³ Bátky Zs., Útmutató néprajzi múzeumok szervezésére. Bp. 1906. 9.

⁴⁴ Szabadfalvi J., A magyar feketekerámia és európai kapcsolatai. 1958. 3–4. (kézirat, doktori értekezés.) Egyetemi Néprajzi Intézet, Debrecen.

⁴⁵ Györffy I., A néphagyomány és a nemzeti művelődés. Bp. 1939. 33–34.

kerámiaközpontból (Korond, Hódmezővásárhely, Mezőtúr, Karcag, Mezőcsát, Sárospatak, Tiszafüred stb.) és a korábbi működési helyéről hozott mester-ségbeli tudása érvényesült teljes mértékben mindaddig, amíg bizonyos idő után, a környezet hatása következtében, vagyis az új megélhetési körülmény befolyására, deduktíve, integrálódási folyamattal,⁴⁶ az alkalmazkodás tudatos, vagy nem tudatos, ösztönös, sőt a véletlen tényezők következtében egy egymásra rétegződött, egy új heterogén jellegű, esetleg több irányból ötvözödött, több kerámiaközpont kultúráját, arculatát magánviselő elemekből, egy új egyedi specifikum, egy új díszítő stílus-komplexum alakult ki.⁴⁷ Ez a sajátos folyamat fejlődhetett ki, a sárospataki tanultságú Keresztes György fazekas nyírbátori működése során is.

Szalontai Barnabás

Az edények leírása

66. 6. 2.

A Szentvér utca 87 sz. ház edénykészletének volt jeles darabja ez a *lábás*.⁴⁸ Nem annyira sütésre, mint inkább tejforralásra használt edény, – mondják itt kasztrolynak is. – Két függőleges füle és rámás széle van. Belül rózsaszín, kívül zöld mázú. Drótozott edény (*IX. t. 1*).

M: 11,5 cm, felső átm: 23 cm, alsó átm: 18 cm.

Vétel: Tallódi Erzsébettől. Gyűjtő: Szalontai Barnabás.

63. 188. 5. 1.

Az Árpád utca 19 sz. ház edénykészletéhez tartozott ez a két függőleges fülű *lábás*. Kihajló rámásszélű cserépedény. Felülete kívül-belül sárga mázas. Díszítése: a vállon és a has felületen egy-egy fehér körbefutó csík, közte széles barna sáv, melynek közepén egy fehér hullámvonal fut körül. Tejforralásra használták (*IX. t. 2*).

M: 12 cm, felső átm: 25 cm, alsó átm: 17 cm.

Vétel: Tóth Kálmánétól. Gyűjt.: Szalontai Barnabás.

57. 110. 1.

A Szentvér utca 44 sz. alatti háztartásnak volt eszköze ez a függőleges fülű, karimás *tésztaaszűrő*.⁴⁹ Szájnyílása alatt, egy széles mély kanellura övezi körül, és teszi erősen tagolttá, viszonylag karcsúvá, kecsesebbé, ezt a lapos formájú cserépedényt. A mell felületén három párhuzamos karcolás látható. Az edény feneke alá három kis lyukas láb épült alá. Feneke lyukas, a hasfelületen lyukakból alkotott négy nagyobb, és két kisebb háromszög váltakozik körbe. Kívül-belül sárga mázas (*IX. t. 3*).

M: 12 cm, felső átm.: 27 cm, alsó átm.: 15,5 cm.

Ajándékozó: Tallódi Sándor. Gyűjt.: Szalontai Barnabás.

67. 1. 1.

⁴⁶ Gunda B., i. m. 574–575.

⁴⁷ Ortutay Gy., Magyar népművészet I. 1941. 20–28., 51–52.

⁴⁸ Szarvas G. – Simonyi Zs.: Magyar Nyelvtörténeti szótár II. Bp. 1890–1893. 500.; Szinnyei J., Magyar Tájszótár I. 1897–1901. 1273.; Igaz M. – Kresz M.) A népi cserépedények szakterminológiája: NÉ. (1965) 98–99.

⁴⁹ Igaz M. – Kresz M., i. m. 99–100.

Az Árpád utca 59. sz. ház háztartásának igen megbecsült cserépedénye volt ez a *szilke*,⁵⁰ mivel a tulajdonos apja komaságban volt Keresztes György fazekassal. Égetett cserépből készült fennálló öblös edény, egy füllel. Felülete sárga angób alapon sötétbarna mázú. Dísztése irókával és sgrafittós eljárással készült. Dísztésében a mellén körbefutó kerti és vadvirágból kombinált mintázat dominál. A körbefutó középső karcolt hullámvonalból föl- és leívelő karcolt sárgaszínű búza- és szívvirágok váltakoznak. Közbe szintén le- és fölívelő kék és fehér irókával festett macskafarkú veronika ível ki a koszorúkomplexumból. A koszorúegyüttest, a karcolt hullámvonalból kihajló sgrafittós megoldással kiképzett, belül vonalkázott sárga levélmotívumok teszik teltebb mintájává. A díszítő komplexumot, felül, a nyaknál egy körbefutó fehér hullám, és egy sima vonaldísz, alul pedig négy párhuzamosan körbeívelő fehér csík fogja össze és szegi be. A fül hajlatot négy díszített fehér, a fül alját pedig öt fehér vonalból álló függődísz ékíti. Ennél a díszítésben Keresztes a sárospataki hagyományokat juttatta kifejezésre (*X. t. 1*).

M: 22 cm, felső átm.: 18 cm, alsó átm.: 11,7 cm.

Ajándékozó: Juhos Makrai Albert. Gyűjt.: Szalontai Barnabás.

63. 72. 1.

A Hunyadi út 69 számú házban lakó család tulajdonában volt ez a *szilke*. Vörösre égetett cserépből készült fennálló öblös edény, egy füllel. Barna angób alapon sötétbarna máz. Dísztése fehér irókás és sgrafittó-minta. Az edény mellét, hét teljes, és átlóban felezett két fél iker rombusz – (a rombuszmezők világoskék és fehér pontokkal kitöltve) – öleli át. A közökben alul-felül fehér legyezőminta, sgrafittó megoldással. A díszítő komplexumot, a szájeremen és vállon levő fehér vonaldísz, és a köztük körbefutó fehér hullámvonal, – alul a has felületen, pedig a négy párhuzamos vonalegyüttes, – egészíti ki.⁵¹ Formázásban ennél, Sárospatak későbbi korszakában kialakított és karimás ajkú edényszáját, díszítésben pedig a már itt talált nagybányai eredetű cserépedényeken, – különösen a szilkéken – lévő díszítő motívumokat alkalmazott Keresztes György (*X. t. 2*).

M: 21 cm, felső átm.: 16 cm, alsó átm.: 12 cm.

Ajándékozó: Báthori Zsófia, Gyűjt.: Szalontai Barnabás.

66. 4. 1.

Nagy becsben tartott kis *cserépkancsója*⁵² volt ez, a Szentvér utca 85 számú házban lakó, Tallódi családnak, különösen azért, mert a család emlékebe kapta a kancsó készítőjétől, kivelszomszédságban is volt. Ennek az edénykének jellegzetes ún. vizeskancsó formája van, sima ajakkal mely alatt két párhuzamos kis kannelura fut körül. A nyak alatt pedig egy körbefutó karcolás látható. Egy füle van. Alapszíne: sárga máz. A nyaktól lefelé pedig barna máz vonja be az edény felületét. Dísztése irókás, ecset-felszedéses és sgrafittós megoldású.

A motívumok, – a nyaktól a fenékrészig, – függőleges irányban helyezkednek el; és pedig három sor rozmaringág, háromszor három párhuzamos-vonaldísz, és négy felszedett sávozás. A rozmaring dísz és a vonal ornamens

⁵⁰ Czuczor G. – Fogarasi J., A magyar Nyelv Szótára V. Bp. 1870. 1341.; Szinnyei J.: i. m. II. 560.; Igaz M. – Kresz M., i. m. 102 – 104.

⁵¹ Kresz M. hívta fel rá a figyelmemet.

⁵² Szarvas G. – Simonyi Zs., i. m. II. 95.; Igaz M. – Kresz M., i. m. 114 – 115.; Herman O., A magyar pásztorok nyelvkincse. Bp. 1914. 239.

sgrafittós eljárással készült, miszerint a sötétbarna mázból igen markánsan és hatásosan domborodnak ki, a sárga motívumok. Az esetes felszedés márványszerű folt hatást idéz elő (XI. t.).

Ez a kis kancsó szépen képviseli a Keresztes-fazekas nyújtotta kerámia-kultúrát, és egyben a mester tudásáról, jóízléséről tesz tanúbizonyságot. Funkciója: kezdetben, valószínű a bor meritésekor volt használatban, és ivás alkalmával került kézbe. Későbbiek során már csak féltett dísztárgyként őrizte a család, míg be nem került a helyi múzeum kerámiagyűjteményébe, illetve kiállítására.

M: 16,5 cm, felső átm.: 8,3 cm, alsó átm.: 7 cm.

Vétel: Tallódi Sándornétól. Gyűjt.: Szalontai Barnabás.

Régen a nyírbátori nép igen kedvelt cseréptárgya volt a *kulacs*, melyhez sok kedves emlék fűződik, s melyet még ma is gyakran emlegetnek az öregek.⁵³

A *kulacs* (csutora)⁵⁴ lapos, korong alakú, általában négy kis lába van, elvéve, két széles lábbal, vagy talppal van ellátva. Szíjra függesztve hordozható. Hengerszelet formája, lehet lapos, domborodó, mely formák csak itt ismeretesek. Lapított keskeny oldalán két vagy négy lapos fül van, szíj átfűzésére. Szája kicsi, kerek, gyakran karimás.

A kulacs ritkán teljesen mázatlan, rendszerint belül mázatlan, kívül mázas, változatos díszítésekkel. Évszám, felirat eléggé gyakori rajta. Csakis egyedileg készült, legtöbbször megrendelésre, mely esetben a megrendelő nevét is ráillesztik, ráírják, illetve belekarcolják. Legtöbbnyire tálasműhelyben készítették, de esetenként a fazekasok is gyártogatták.⁵⁵ A kulacsot pálinkával teltten, a mezei munkára is kivitték, amikor is a kulacsot a tarisznyába, szerezésbe helyezték, ha szíjjal volt ellátva, akkor nyakba, vagy vállra akasztva vitték ki a mezőre. A kulacsot a gazda használta, reggelenként a házimunka megkezdése előtt is abból ittak. Ha vásárba mentek szintén magukkal vitték a cserépkulacsot.⁵⁶

A cserépkulacs lakodalom idején való használatával kapcsolatban özv. Hadházi Ferencné (72, éves Szentvér utca 41) a következőket mondta el:
„– Lakodalomkor a násznagy vitte a cserépkulacsot borral telve, majd minden sarkon megálltak és belőle kínálták a bort, és közben a násznagy fennhangon mondogatta:

– Akinek nincs semmi dolga,

Jöjjön a lakodalomba! –”

A kulacsot legtöbbször a nagyobbik fiú, lányos háznál a legnagyobbik lány után a vő, vagy egy jó koma fia örökölte. A kulacsot használaton kívül a falra akasztották.

⁵³ Hadháziné 72 é. Szentvér 41.; Vadonné 79 é. Árpád 47; Báthori P. 79 é. Árpád 44.; Fibi M. 68 é. Mártírok 38.; Borsós A. 79. é. Árpád 94; Ponkházi A. 76 é. Hunyadi 83; Kardos V. 75 é. Bajesy 24; Tallódi E. 77 é. Szentvér 83; Veress P. 84 é. Szentvér 89, szóbeli közlése.

⁵⁴ Színnyei J., i. m. I. 1244.; Herman O., i. m. 240., 241.; Igaz M. – Kresz M., i. m. 116.

⁵⁵ Kresz M., Évszámos hódmezővásárhelyi cserépedények a néprajzi múzeumban: NÉ. XXXVI. (1954) 136., XXIX. t.

⁵⁶ Kresz M., Fazekas, korsós, tálás: Ethn. (1960) 364–365; Vadonné 79 é. Árpád 47; Kondásné 69 é. Mártírok 82; Hadháziné 72 é. Szentvér 41; Juhos Makrai A. 68 é. Árpád 59; Hatvani Kónya I. 62 é. Árpád 36, szóbeli közlése.

Nyírbátorban a kulacsok jó részét, — amikor még itt is divatban volt, — megrendelésre Keresztes György készítette.⁵⁷

57. 42. 1.

Daragó Albert (Árpád u. 51.) tulajdonában volt az itt bemutatott *kulacs*, (XII. t. 1) ki rokonságban volt, a század elején Amerikába kivándorolt, — a kulacs készítőjének megrendelőjével —, Pócsi Elekkel. A kulacs négy füllel, és négy lábbal van ellátva. A szája kicsi, kerek karimás, valamikor kupak lehetett rajta (XII. t. 1a). Sötétbarna mázas, majdnem a fekete szín hatását kelti. Díszítése irókával és karcolással készült. Közepén lent balról, és fönt is balra ívelő kerti és vadvirágból összeállított csokor, mely áll: három sárga szegfűből, két sárga tulipánból és két kék és két fehér vadvirágból, az ún. macskafarkú veronikából. A csokrot vonaldíszes körülkarcolt levelek fogják össze. A díszítő elrendezést a következő bekarcolt sárga színű szöveg fogja közre: „Pócsi Elek úrnak. Készítete Keresztes György. 1906.” Alul a két láb fölötti felületen: „Nyir-Bátor”. A kulacs másik oldalán a díszítés megegyezik az előzővel, azzal az eltéréssel, hogy alul a levelekből még mindkét oldalra egy-egy kis fehér fürtös vadvirág „macskafarkú veronika” ível szét. Oldalán körös-körül, kereszt alakban szembenéző, karcolt és irókás megoldással: két sárga és egy fehér, egy kék levélke együttes (XII. t. 1b) ismétlődik. A fül formáját sárga vonal szegi be körös-körül. A fülközökben négy fehér pontdíszítés látható.

M: 21,8 cm, átm.: 19,5 cm, száj átm.: 2,2 cm, szélessége: 6,4 cm.

Ajándékozó: Daragó Albert. Gyűjt.: Szalontai Barnabás.

57. 41. 1.

Rózsa Ferenc utca 34 sz. ház háztartásának volt díszje, ez a Keresztes-készítette fekete mázú *cserépkulacs* (XIII. t. 1). Formája és díszítése megegyezik az előbb leírt kulcsa motívumaival, azzal az eltéréssel, hogy a csokor levélnamense nem karcolásos kontúrokkal, hanem szélesebb felületű sgraffittós megoldással, készültek. A szegfű díszítés helyett, mindkét oldalon búzavirág van. A kulacs oldalfelületét hat rozmaring motívum díszíti, két oldalt váltakozó fehér és kék pontdíszítése között (XIII. t. 10, 1b).

M: 21,5 cm, átm.: 18 cm, szájátm.: 2,4 cm, szélesség: 6,2 cm.

Vétel: Gál Jánostól. Gyűjt.: Szalontai Barnabás.

63. 19. 1.

A Szentvér utca 71 szám alatti háztartás edénykészletéhez tartozott ez a barna mázas *kulacs* (XIV. t. 1). Formája az előbbiekéhez hasonló. Díszítése két fehér stilizált tulipán, egy búzavirág, két szegfű motívum, fehér és kék stilizált levélminták. Az ezekből összeállított csokorhoz egy kék és két fehér, két oldalra kihajló macskafarkú veronika tartozik. Oldalán, fehér rozmaring, két ágacsából közrefogott pontdíszítés, (egy nagy fehér pontot körülvevő nyolc kék kis pontdísz) hatszor ismétlődik meg. A kulacsnak szíja is van (XIV. t. 1a).

M: 22,5 cm, átm.: 22,2 cm, szájátm.: 2,5 cm, szélesség: 5,3 cm.

Vétel: Papp Lászlónétól. Gyűjt.: Szalontai Barnabás.

63. 144. 1.

A Zrínyi u. 21. számú házból ismeretes ez a *kulacs* (XV. t. 1). Formája az előbbinél domborúbb. Máza sötétbarna. Díszítése karcolással és irókával készült, motívuma öt ívelő virágból álló csokor. A virágminta stilizált sely-

⁵⁷ Hadházi Ferencné 72 é. Szentvér u. 41, magnetofonra mondott elbeszélései alapján.

mes boglárka, mely öt sárga szziromból és egy kék porzótokból áll. A motívum elrendezést, mind két oldalra kihajló egy-egy macskafarkú veronika, valamint kék és fehér levélmotívumok képezik egy összefogott, dúsabb csokorrá. A kulacsnak hat füle van, a fülközőkben hat fehér és két kék kis levélszirom váltakozik (XV. t. 1a).

M: 23 cm, átm.: 22 cm, szájátm.: 2,8 cm, szélesség: 12,3 cm.

Ajándékozó: Papp Gedeon. Gyűjt.: Szalontai Barnabás.

67. 1. 2.

Az Árpád utca 59 szám alatt lakó családnak féltve őrzött *cserépkulacsa* (XVI. t. 1) volt ez a Keresztes készítette kerámia. (Készítőjével komasági viszonyban volt e cserépedény tulajdonosának az apja.) Formája: az előbbiekével azonos, díszítése vadvirágokból összeállított csokor, mely áll fönt, egy stilizált sárga színű búzavirágból. Két oldalt pedig két sárga búzavirág, és két szegfű minta váltakozik. Az irókával festett csokrot, két fehér, egy kék, és egy zöld macskafarkú veronika, valamint két sgrafittós sárga levélmotívum egészíti ki. A csokrot lent, négy zöld irókás vonal fejezi be, illetve fogja össze. A díszítő elrendezést a következő bekarcolt sárgaszínű szöveg fogja közre: „Makray Sándor úrnak Készítete Keresztes György”, fönt: „1906” évszám, alul a két láb fölötti felületen: „Nyir-Bátor”. A kulacs hátsó oldalának díszítése megegyezik a leírt felület ornamenseivel. A négy fül közötti felület, — hat karcolt sárga hurokvonal vezetéssel, — négy irányban kiképzett levéldísz ékíti. A közőkben egy fehér, egy kék, és egy zöld vonaldísz váltakozik (XVI. t. 1a). A kulacs hátsó felületének díszítése, — a szöveg részen kívül — megegyezik a leírt felületével. A fül élét sárga kontúr veszi körül, a mezőkben irókás, négy nagy fehér, és három kis pontdíszítés látható.

M: 24 cm, átm.: 24 cm, szájátm.: 2,6 cm, szélesség: 7,3 cm.

Ajándékozó: Juhos Makray Albert. Gyűjt.: Szalontai Barnabás.

57. 42. 2.

Egy megrendelő nevével ellátott *kulacs* (XVII. t. 1) kerül bemutatásra, mely az Árpád utca 47. számú házból ismeretes. A kulacs, tulajdonos özvegye révén, ajándékként került a helyi múzeumba. A már ismert formájú, négy lábú kulacs ez, letört fülekkel, behajló szélű kis szájnylással. A máz színe barna. Díszítése nagyobbbrészt sgrafittós technikával készült. Ornamensei, stilizált vadvirágok: három sárga színű búzavirág, két sárga bakszakáll, egy kék, egy zöld és két fehér színű irókás macskafarkú veronika, melyek csokrot képeznek. A díszítő komplexumot néhány sárga karcolt vonal levélmotívum, és körülkarcolt vonaldíszes két nagy levél teszi teltebbé. A kulacs peremén a következő körbekarcolt sárgaszínű felirat olvasható: „Készítete Keresztes György 1906 Vadon István úrnak Nyir-Bátor.” A cserépedény másik oldalának díszítése, eltekintve a szöveges résztől, teljesen ugyanez. Oldalán (XVII. t. 1a) köröskörül kereszt alakban szembe néző, — középen kék pontdíszítések —, karcolt és irókás, két sárga, egy fehér, és egy zöld vonalas levélegyüttes hatszor ismétlődik.

M: 23,6 cm, átm.: 21 cm, szájátm.: 2,3 cm, szélesség: 7,2 cm.

Ajándékozó: özv. Vadon Istvánné. Gyűjt.: Szalontai Barnabás.